

Veldwerkers gezocht

RAVON is voor diverse veldonderzoeken op zoek naar mensen met een ruime ervaring met het waarnemen en herkennen van amfibieën, reptielen en vissen.

Er lopen in 2002 diverse inventarisatie- en monitoringswerkzaamheden verspreid over een groot deel van Nederland. Voor de uitvoering van het werk zijn wij in eerste instantie op zoek naar mensen die beschikbaar zijn gedurende het veldseizoen dat loopt van maart tot en met september. Bij gebleken geschiktheid bestaat de mogelijkheid op een tijdelijk contract met uitzicht op een contract voor onbepaalde tijd.

De werkzaamheden bestaan uit het doen van waarnemingen tot op soortsniveau van zowel eieren, larven, juveniele als adulte levensstadia en het correct noteren en later invoeren daarvan. Op sommige momenten van het jaar

kan werk in de avonduren en het begin van de nacht noodzakelijk zijn. Het bezit van een rijbewijs en eigen auto strekt tot aanbeveling. Als je interesse hebt, stuur dan een brief met C.V. naar:

Stichting RAVON
Postbus 1413, 6501 BK Nijmegen
o.v.v. "sollicitatie veldwerker"

CONTRIBUTIE 2002

De jaarlijkse contributie van RAVON, die reeds geruime tijd 25 gulden bedraagt, wordt normaal gesproken aangewend ter dekking van de kosten van het tijdschrift RAVON, de afdelingen en het algemeen- en dagelijks bestuur. Met name als gevolg van de gestegen kosten van het tijdschrift is over de laatste jaren echter sprake geweest van een aanzienlijke onderdekking. Voor de drie nummers per jaar zijn de kosten van het tijd-

schrift hoger dan de totale contributie opbrengsten. Als gevolg hiervan zijn gelden uit de verkoop van verspreidingsgegevens aangewend voor het tijdschrift, waardoor het aan het atlasproject te besteden bedrag is verlaagd. Gezien de hoge eigen bijdrage van RAVON die noodzakelijk is om het atlasproject tot een goed einde te brengen, is dit een ongewenste situatie.

Het bestuur van RAVON ziet zich daarom genooddaakt om de contributie over 2002 te verhogen tot 16 euro (35,26 gulden). KNNV leden behouden hun korting, die met ingang van 2002 2,25 euro bedraagt. Donateurs met een lidmaatschap van meerdere provincies ontvangen evenals in 2001 een korting van 50% op het lidmaatschap van elke extra provincie. Het lidmaatschap voor een extra provincie komt daarmee dus op 8 euro per extra provincie. De acceptgiro's voor incasso van de contributie 2002 zullen naar verwachting in mei worden verstuurd.

Guus Delger, penningmeester

JAARVERSLAG 2000

Als secretaris van RAVON blik ik terug op 2000, inmiddels ruim een jaar geleden. Namens het Dagelijks Bestuur van RAVON zal ik de belangrijkste activiteiten die in het jaar 2000 plaatsvonden proberen te beschrijven. Duidelijk is dat 2000 een veelbewogen jaar was.

Het jaar 2000 was het jaar waarin de aandacht voor bescherming van zeldzame diersoorten hoogtij vierde. Nadat in 1999 door Das en Boom aandacht werd gevraagd voor beschermde diersoorten, o.a. over de aanleg van industrieterreinen bij Roermond en Heerlen, kwamen in 2000 de herpetofauna en RAVON veelvuldig in het nieuws. Zelfs op televisie werd er aandacht besteed aan Kamsalamanders in Vught en Boomkikkers in Neede. In 2000 moest nog hard gestreden worden voor de Boomkikker. Natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje zamelde

geld in om een stuk grond aan te kunnen kopen in de strijd tegen de rondweg door het Boomkikker-gebied in Sluis-Aardenburg. Hieraan hebben zowel de RAVON werkgroep monitoring als het landelijk bestuur van RAVON en RAVON Zeeland hun steentje bijgedragen. Allemaal acties voor beschermde soorten. Maar RAVON heeft vooral ook gewerkt aan de toekomst, het behouden, versterken en uitbreiden van de populaties van ernstig bedreigde amfibieën via het opstellen van de soortbeschermingsplannen.

Het soortbeschermingsplan Geelbuikvuurpad/Vroedmeesterpad verscheen dan toch eindelijk in het voorjaar van 2000, nadat meer dan 10 jaar daarvoor door Ton Lenders er de aanzet toe was gegeven. Het soortbeschermingsplan Boomkikker was het volgende actiepunt. Hierover is lange tijd discussie geweest. Een afvaardiging van het RAVON bestuur en de voorzitter van de Werkgroep Boomkikker zijn naar Den Haag geweest om met het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) hierin voortgang te krijgen. Na een prettig gesprek bleken er toch weer obstakels te worden opgeworpen. Het vertrouwen in de samenwerking met LNV bereikte hierdoor een dieptepunt. Een van de belangrijkste wensen van RAVON was een centrale coördinator die informatie tussen provincies kan uitwisselen. Inmiddels is deze wens wel gehonoreerd en is een coördinator aangesteld. Het jaar 2000 was ook het startsein voor een ander landelijk soortbeschermingsplan, namelijk dat voor de Knoflookpad. Er werd een grootschalige inventarisatie uitgevoerd naar Knoflookpadden langs de Overijsselse Vecht en RAVON en Natuurbalans kregen van LNV goedkeuring tot het opstar-

ten van een landelijk Beschermingsplan.

De Hemelvaart- en vissenweekenden zijn landelijke weekenden die elk jaar traditiegetrouw een grote schare aan belangstellenden trekken. Het Hemelvaartweekend 2000 was georganiseerd door de Vlaamse leden van LIKONA in het Belgische Limburg. Het was een geslaagd weekend, waarin naast uitstekend eten en veel libellen, ook redelijk wat amfibieën en reptielen zijn gezien. Er werd gekeken op de mooiste plekjes in Vlaams Limburg. Ook was er veel aandacht van pers en zelfs regionale TV.

Er was in 2000 ook een vissenweekend, ditmaal in Groningen (georganiseerd door Leon Luijten). Het was qua soorten niet zo'n succes geworden maar wel wat betreft het aantal deelnemers aan de excursie (circa 20) en aan het symposium (circa 60).

In 2000 werd een nieuwe werkgroep, de Werkgroep Adders Nederland (WAN) opgericht, door Pedro Janssen en Ton Lenders. Een van de eerste acties is het uitvoeren van een adderbetenenquête.

In 2000 verschenen een aantal leuke publicaties waar RAVON direct of indirect aan bijgedragen heeft. Zo verscheen er een themanummer van het blad De levende natuur over poelen. De directe aanleiding hiervoor was de RAVON-dag van 1999, waarin de ervaringen van bijna 20 jaar poelen-aanleg werden gepresenteerd. Er verschenen een folder over Zandhagedissen in Utrecht en de Rode Lijst Poster kwam uit. Ook verscheen de Vissenatlas Limburg; een uitgave van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg in samenwerking met RAVON. Deze atlas werd meteen een standaardwerk voor iedereen die zich met vissen bezighoudt.

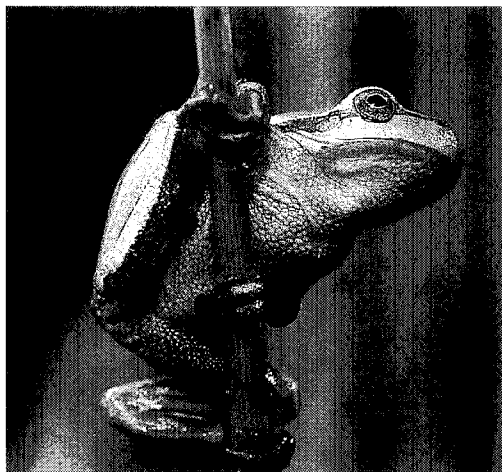

Foto: Paul van Hoof

Het thema van de RAVON-dag in 2000 was 'inventariseren'. Het atlasproject en de daarvoor hard benodigde data stonden centraal. Waar zitten de witte gebieden, welke methoden gebruiken we om meer te weten te komen over de verspreiding van soorten en hoeveel gegevens zijn er nu beschikbaar voor de atlas? Vragen die allemaal beantwoord werden. Vooral de lezing van Annemarie van Diepenbeek (de auteur van de Diersporengids van de KNNV) is me bijgebleven. We letten soms zo weinig op andere zaken dan het dier zelf als we buiten inventariseren. Er was ook weer een redelijk groot aantal belangstellenden (>120).

Het jaar 2000 was een jaar met moeilijkheden rond het penningmeesterschap en diens gevolge met financiële perikelen. Nadat Luc Hoogenstein en Frank Mertens, elk om hun eigen redenen, te kennen hadden gegeven niet meer met het penningmeesterschap van RAVON door te kunnen gaan, heeft Jeroen van Delft gepoogd de werkzaamheden zo goed mogelijk op te vangen. Guus Delger werd de nieuwe penningmeester. Guus is werkzaam bij PCM uitgevers, o.a. als financieel controller. Hij kon meteen beginnen met lastige zaken als de aanslagen van de belastingdienst te gaan afwerken.

In 2000 werden twee bestuursleden door ziekte geveld. Tim van den Broek moest het wat rustiger aan gaan doen en de voorzitter, Rob Lenders, kreeg te maken met de 'herpetologen-ziekte', Lyme, die voor de tweede keer bij hem had toegeslagen. Daardoor moest hij het, voor het eerst sinds zijn voorzitterschap, laten afweten op een algemene bestuursvergadering. In 2000 is het algemeen bestuur weer vier maal bijegekomen. Daarbij waren van de provinciale

werkgroepen vooral de provincies Noord-Brabant, Zeeland, Limburg, Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland bijna altijd wel met een vertegenwoordiging aanwezig.

Op het kantoor gebeurde ook van alles in 2000. Het atlasproject was natuurlijk de hoofdtak. En op 11 april 2000 was de eerste bijeenkomst van de begeleidingscommissie. Er zaten toen naar schatting zo'n 175-200.000 gegevens in het bestand. In 2000 kwamen ook de eerste stagiaires (Carrie van Amstel & Roxanne van der Beek) van het Van Hall Instituut een onderzoek doen naar de paddenoverzetwerkgroepen in Nederland. Eric Mekenkamp besloot in 2000 op te houden met de ledenadministratie. Deze is vervolgens ondergebracht bij het kantoor. Wij bedanken hierbij nogmaals Eric voor de jarenlange inzet.

Eind 2000 kwam ook het NCN (Nederlands Centrum voor Natuuronderzoek) in het nieuws. Er is een convenant opgesteld tussen de VOFF, SOVON, de Universiteit van Nijmegen, de stichting Bargerveen en RAVON. Dit convenant richt zich op samenwerking op het gebied van onderwijs en onderzoek van de natuur. De partijen gaan samenwerken op projectbasis aan onderzoeksprojecten. Door de KUN wordt voor de partners kantoorruimte (en laboratoria) ter beschikking gesteld. Op 9 februari j.l. is door RAVON het convenant voor het NCN getekend en kort daarna verhuisde het RAVON-kantoor dus naar de KU Nijmegen. Eind 2000 vond ook een evaluatiegesprek plaats tussen Natuurbalans/Limes Divergens en RAVON. Beide partijen waren positief over de samenwerking en willen deze ook in de toekomst voortzetten.

Terugkijkend op 2000 denk ik dat we als RAVON de 21e eeuw goed zijn begonnen en wil ik, als secretaris van RAVON, iedereen danken voor zijn of haar inzet, want tenslotte kunnen al onze activiteiten niet uitgevoerd worden zonder een grote solide basis van vrijwilligers!

Sergé Bogaerts

WAARNEMINGS OVERZICHTEN

Voor u ligt het jaarverslag over 2000. Er is weer een grote hoeveelheid verspreidingskaartjes opgenomen van de door RAVON-ners en anderen verzamelde gegevens van amfibieën, reptielen en vissen. Ook de visgegevens uit de Limburgse visatlas zijn opgenomen. In 2000 zijn circa 16000 gegevens ingeleverd, het gaat daarbij zowel om gegevens uit 2000 als gegevens uit voorgaande jaren. Dit is ongeveer het aantal dat ook in voorgaande jaren werd verzameld. In onderstaand overzicht worden per diergroep de meest opvallende zaken aangestipt.

Amfibieën

Bij de alpenwatersalamander vallen met name de uitgezette populaties in het Gooi en op de Veluwe op. Binnen het natuurlijke areaal zijn er met name nieuwe stippen zichtbaar in Noordoost-Brabant in de omgeving van Cuijk. Kamsalamanders werden in 2000 nauwelijks uit de Achterhoek gemeld, terwijl dit een van de bolwerken van deze Rode Lijstsoort is. Wie gaat daar weer eens zoeken? Aan de randen van de Veluwe en in centraal en Noord-Overijssel zijn er weer wat stippen bijgekomen. In dit jaarverslag is ook voor het eerst een verspreidingskaart opgenomen van de italiaanse kamsalamander. De aanwezigheid van deze soort is pas kort geleden opgemerkt. In het zuid-Nederlandse verspreidingsgebied van de vinpootsalamander verandert maar weinig. Enkele waarnemingen in Drenthe zullen betrekking hebben op uitgezette exemplaren

De vroedmeesterpad is in 2000 ook uit

Noord-Holland en Utrecht gemeld. Het gaat hier duidelijk om uitzettingen en de stippen zijn dan ook niet in de kaarten opgenomen. In stedelijk gebied blijkt deze soort zich soms meerdere jaren te kunnen handhaven. Hoewel er bij de geelbuikvuurpad op populatieniveau successen worden geboekt, is de soort nog niet bezig met het koloniseren van nieuwe uurhokken. We hopen over enkele jaren dat wel te kunnen melden.

Knoflookpadden zijn met name uit Overijssel gemeld, waar in het bijzonder het Vechtdal onder de loep werd genomen. De herontdekking van een omvangrijke populatie in Zwolle was ronduit spectaculair. De laatste waarneming van die lokatie was meer dan 40 jaar oud. Het Vechtdal is met het IJsseldal het laatste gebied waar nog echt sprake is van een grotere metapopulatie van deze bijzondere soort. Bij de gewone pad zijn geen grote oppervlakten met 'nieuwe' uurhokken te melden. Opvallender zijn een aantal grotere witte gebieden, waarvan Noordwest-Brabant het grootste witte gebied van heel midden- en Zuid-Nederland vormt. Verderop zien we een zelfde beeld bij de bruine kikker. De rugstreep is in 2000 relatief veel gemeld uit Overijssel, een provincie waar de soort bijzonder schaars lijkt. Van de gehele noordoostelijke Veluwe is de soort niet gemeld. Zwaartepunt van deze soort blijft West- en Midden-Nederland.

Ten opzichte van de voorgaande jaren is er van de boomkikker maar één nieuw uurhok gemeld en wel in de Achterhoek. Is er vanuit Overijssel niet meer te melden? Wie gaat de grijze uurhokken op de kaart bezoeken? De heikikker is in 2000 niet gemeld van Texel. De meeste nieuwe uurhokken komen uit Overijssel. Dit is een provincie waar deze soort waarschijnlijk nog in heel wat uurhokken te ontdekken valt. Bij de groene kikkers zien we nog steeds dat er slechts in enkele regio's dieren tot op soort worden gedetermineerd. 'Nieuwe' lokaties met poelkikkers worden vooral gemeld uit Overijssel, Drenthe en Utrecht. Komen er werkelijk zo weinig poelkikkers op de Veluwe voor? Bij de middelste groene kikker springt direct het onderzoek in Noord-Holland in het oog. De Veluwe is bijzonder slecht op de aanwezigheid van deze soort onderzocht. De kennis over de verspreiding van de meerkikker is sterk aangescherpt in Noord-Holland en Friesland.

Reptielen

Bij de hazelworm zijn weinig verrassingen te melden. Kerngebieden blijven de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en Zuid-Limburg. Uit de Achterhoek zijn, in tegenstelling tot voorgaande jaren, weer heel wat hazelwormen waargenomen. Overijssel en Noord-Brabant blijven opvallend arm aan hazelwormvondsten. Van de zandhagedis zijn uit

De kaarten geven een beeld van de verzamelde gegevens in 2000. Per soort zijn met een zwarte stip de uurhokken (5 bij 5 km.) weergegeven waar de desbetreffende soort in 2000 is waargenomen. De grijze vierkantjes geven aan waar de soort in de voorafgaande vijf jaar (1995-1999) is waargenomen. Behoudens enkele uitzonderingen komen deze grotendeels overeen met de waarnemingenoverzichten zoals die de afgelopen jaren zijn gepresenteerd. Nog niet alle gegevens zijn gecontroleerd op betrouwbaarheid.

Nadrukkelijk wordt gesteld dat de kaarten niet de volledige huidige verspreiding van soorten weergeven. Daarvoor moet een ruimere periode (15 jaar) worden gehanteerd!

de Achterhoek nieuwe vondsten gedaan en enkele oudere waarnemingen ingestuurd. Ten opzichte van het vorige waarnemingenoverzicht bezet de soort er nu twee keer zoveel uurhokken. Vermeldenswaardig wat betreft de levendbarende hagedis is een 'nieuw' uurhok in Zeeland, een van de provincies waar dit reptiel het sterkst versnipperd voorkomt.

Bij de muurhagedis is weinig verrassends te melden. Sinds lange tijd is de uitgezette populatie in de Botanische tuin in Utrecht weer eens gemeld.

De gladde slang is weer eens van de meer centrale en noordelijke delen van de Veluwe gemeld. Ook de waarneming uit Montferland is bijzonder. Uit deze regio zijn in totaal slechts een handvol waarnemingen bekend. Het zwerfkarakter van de ringslang komt uit de verspreidingskaart weer duidelijk naar voren. Zo zijn er weer enkele waarnemingen in Overijssel en de Achterhoek en werd de soort ook weer op 'nieuwe' plaatsen op de centrale Veluwe gevonden. De adder lijkt de minst verrassende soort te zijn. Alle waarnemingen in 2000 komen uit uurhokken waar de voorafgaande vijf jaar ook al waarnemingen zijn verricht. Als we het jaaroverzicht van 1999 (RAVON 9) er naast leggen zien we echter met name in Drenthe, Friesland en Overijssel enkele uurhokken waar nu al weer vijf jaar geen waarnemingen zijn verricht. Wie gaat deze hokken weer eens bezoeken?

Vissen

Op de kaart met daarop alle viswaarnemingen vallen met name de inventarisaties in Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland op. Doordat de gegevens van het Limburgse visatlasproject zijn opgenomen, is nu een veel beter beeld beschikbaar dan vorig jaar. Door een foutje in de programmatuur bleek het helaas niet mogelijk om ook nog de gegevens van het Groningse visweekend te verwerken, maar deze worden wel in het volgende jaarverslag meegenomen.

Van de beekprik zijn in 2000 geen waarnemingen doorgegeven. De enige recente waarnemingen komen uit Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Komt de soort echt in geen enkele Overijsselse of Achterhoekse beek (meer) voor? De roofblei blijkt een typische riviersoort. Het is een visende karperachtige. Het Groningse visweekend leverde drie nieuwe vindplaatsen van de kroeskarper op. Let bij deze soort ook op de opvallende verspreiding in Limburg en vergelijk dit met de kleine modderkruiper. De riviergrondel is met name uit Gelderland en Utrecht gemeld. De blauwband blijft een zuidoostelijke 'specialiteit' waarvan het de vraag is of deze soort zich zal gaan uitbreiden zoals een aantal andere exoten in ons land. De serpeling is een leuke soort van beken en rivieren waarvan we helaas nog maar weinig gegevens in het archief hebben. Daarentegen is onze kennis van de verspreiding van de elrits zeer compleet. Dit is dan ook een typische 'schepnetsoort' die enkel in beken wordt aangetroffen. De vissenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en de Veluwe visclub 'de Prik' verdienen wat deze soort betreft een pluim. Voor de nieuwe RAVON werkgroep 'Poldervissen' is er onder andere wat betreft de bittervoorn nog heel wat werk te verzetten. Op de RAVON-kaartjes lijkt het, ondanks de nodige 'nieuwe' uurhokken, nog altijd een zeer zeldzame soort terwijl er in West-Nederland nog heel wat vindplaatsen te ontdekken zijn. Dat geldt wellicht ook voor de grote modderkruiper. Is de soort nog aanwezig in Noord-Holland? Wordt de soort nooit aangetroffen bij de vele amfibieëninventarisaties in de Achterhoek? De blankvoorn is wellicht een van de meest geschikte vissoorten om een indruk te geven van de wat beter op vissen onderzochte gebieden. De soort komt in de meeste uurhokken voor en je moet nog enige moeite doen om ze te vangen, in tegenstelling tot de beide stekelbaarzen.

Bij de beide stekelbaarzen vallen met name de vele waarnemingen in Gelderland op. Let bij deze twee soorten op het verschil in verspreiding in Zuid-Limburg. Heuvelandbeken blijken zeer geschikt voor de driedoorn, voor de tiendoorn gaat het er daar wat te ruig aan toe. In 1999 waren er nog 6 nieuwe hokken met rivierdonderpaden te melden nu nog maar één. De zonnebaars is een agressieve vissoort die we in de gaten moeten houden. Hij wordt nog steeds verkocht als vijvervis en belandt op die manier waarschijnlijk her en der in de natuur. In 2000 is de soort voor het eerst uit het westen van Brabant gemeld. Deze snelle jager blijkt zich prima in niet te zure vennen te kunnen voortplanten en in Brabant zijn al vennen bevolkt waar onder andere kamsalamander en knoflookpad van bekend zijn! Het zwaartepunt van de kopvoorn lijkt volledig in Limburg te liggen. In werkelijkheid komt de soort in veel meer provincies voor.

Amfibieën

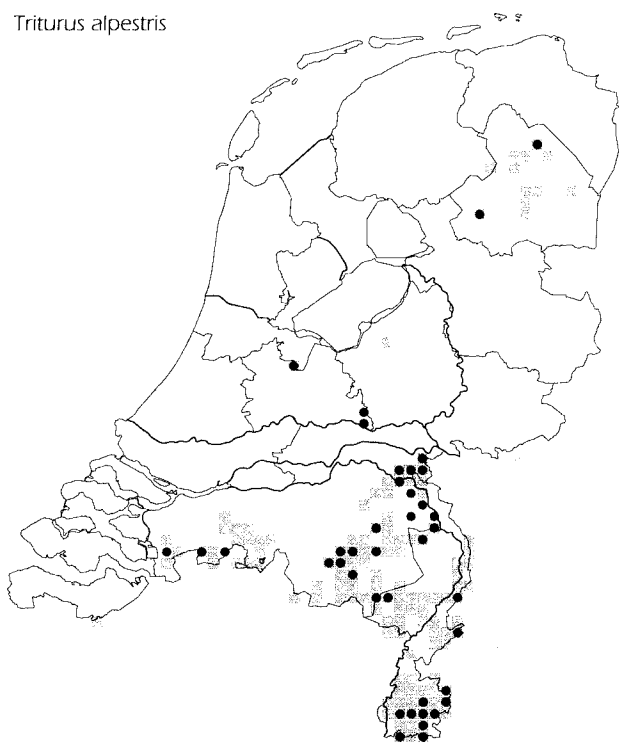
Vuursalamander

Salamandra salamandra

Alpenwatersalamander

Triturus alpestris

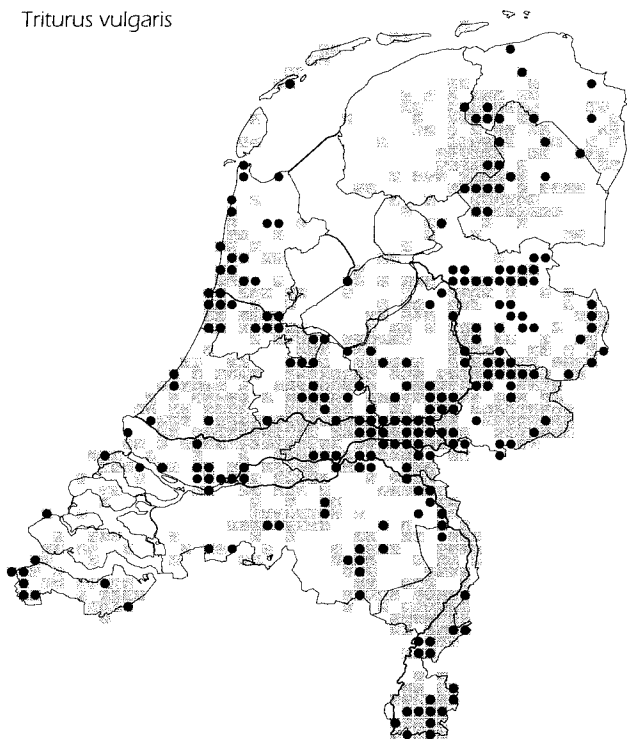
Vinpootsalamander

Triturus helveticus

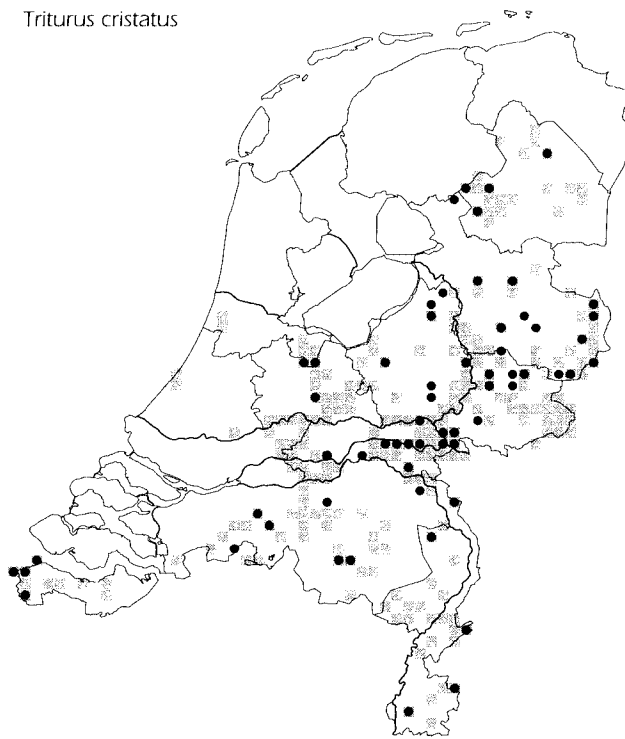
Kleine watersalamander

Triturus vulgaris

Kamsalamander

Triturus cristatus

Italiaanse kamsalamander

Triturus carnifex

Vroedmeesterpad

Alytes obstetricans

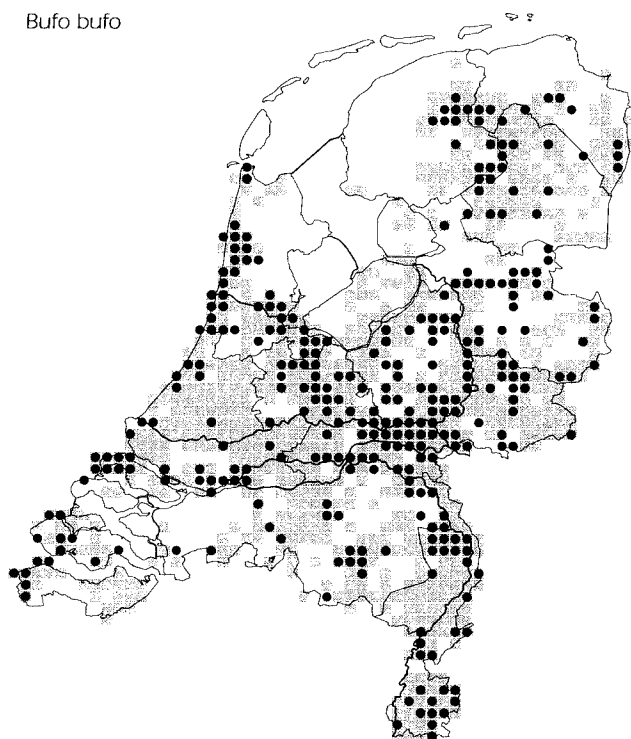
Geelbuikvuurpad
Bombina variegata

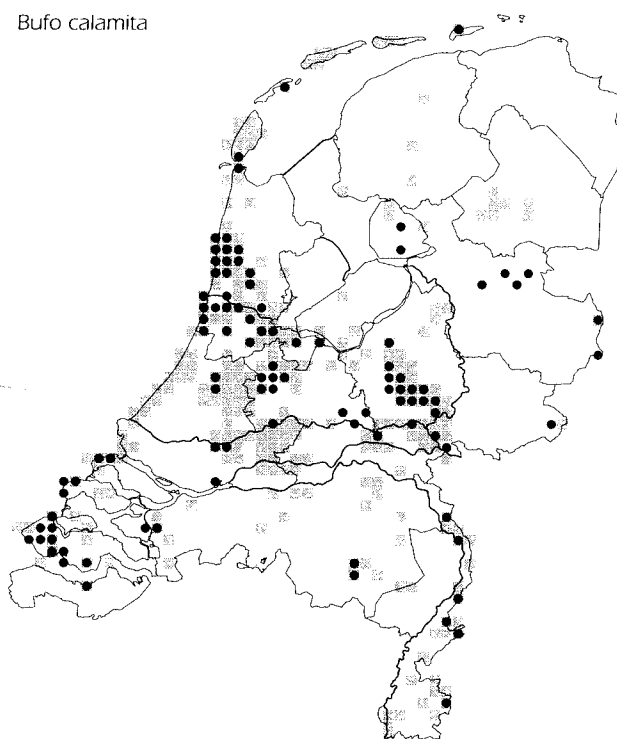
Knoflookpad
Pelobates fuscus

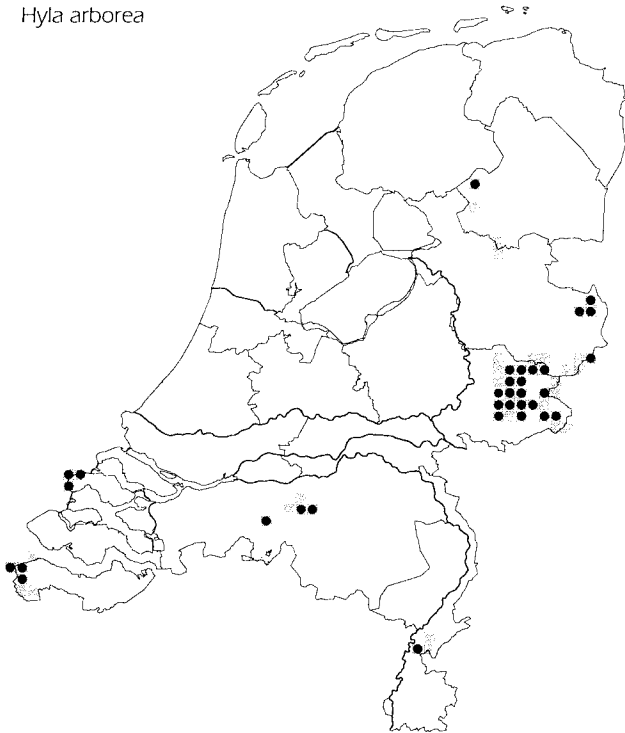
Gewone pad
Bufo bufo

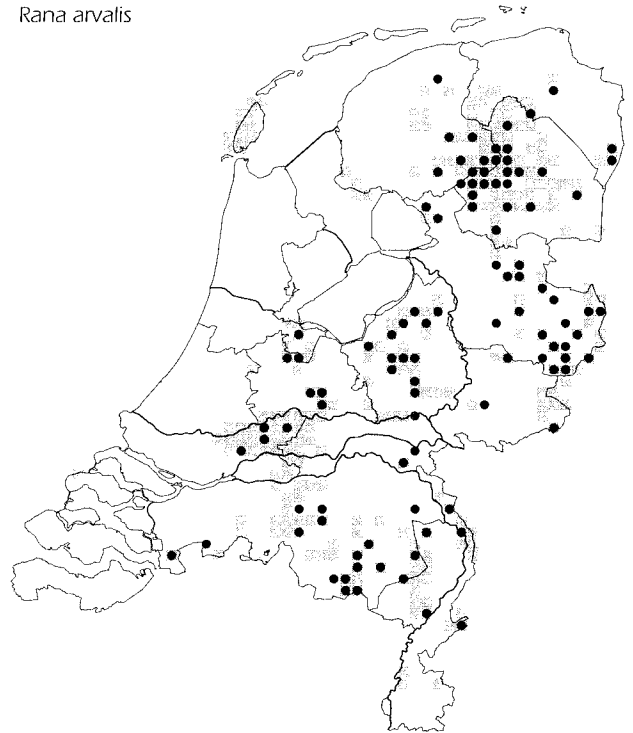
Rugstreeppad
Bufo calamita

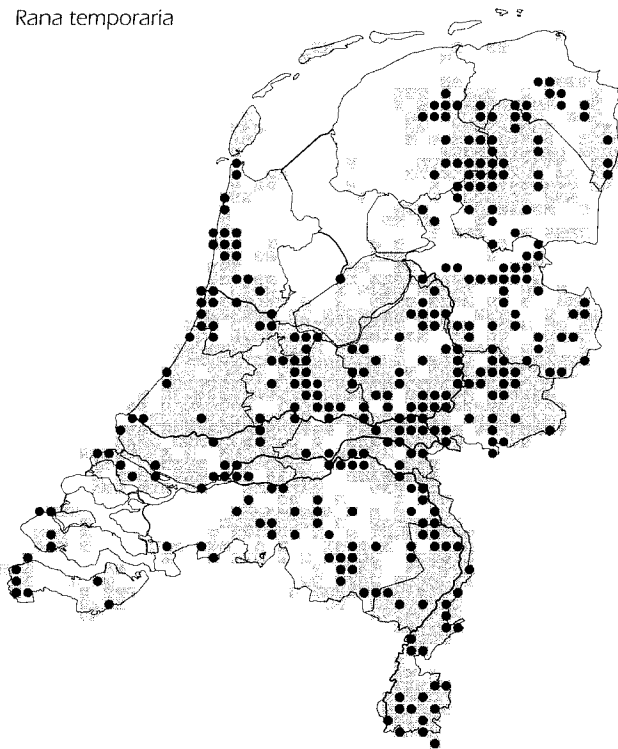
Boomkikker
Hyla arborea

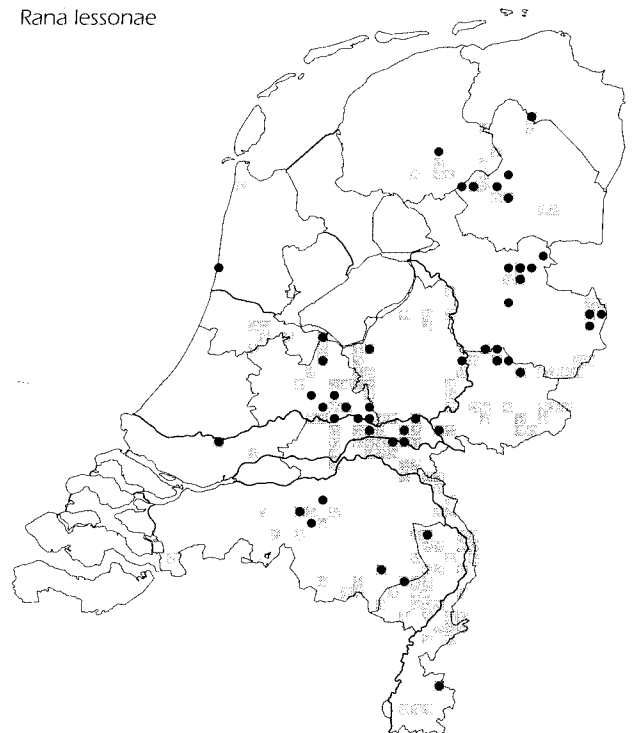
Heikikker
Rana arvalis

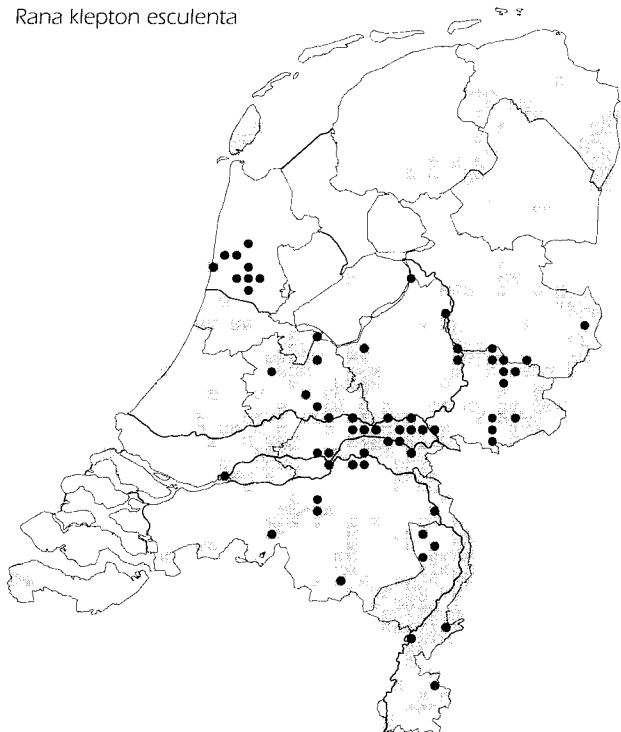
Bruine kikker
Rana temporaria

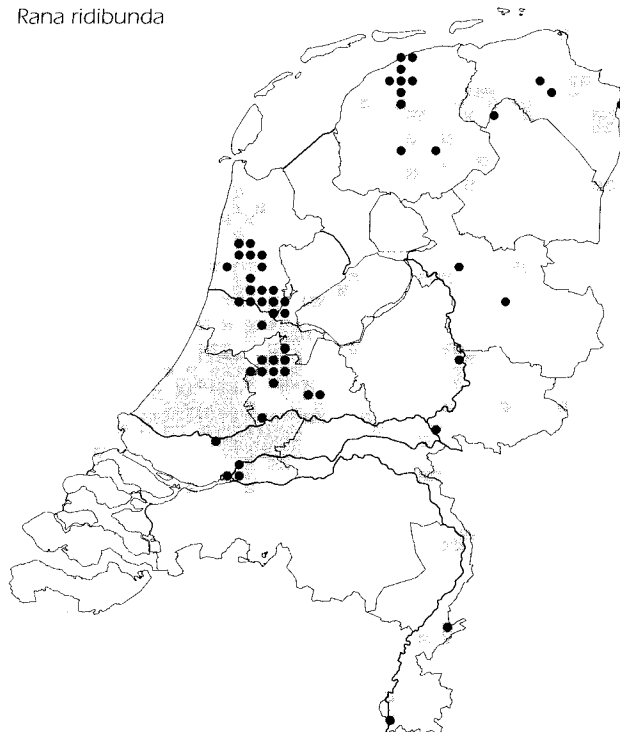
Poelkikker
Rana lessonae

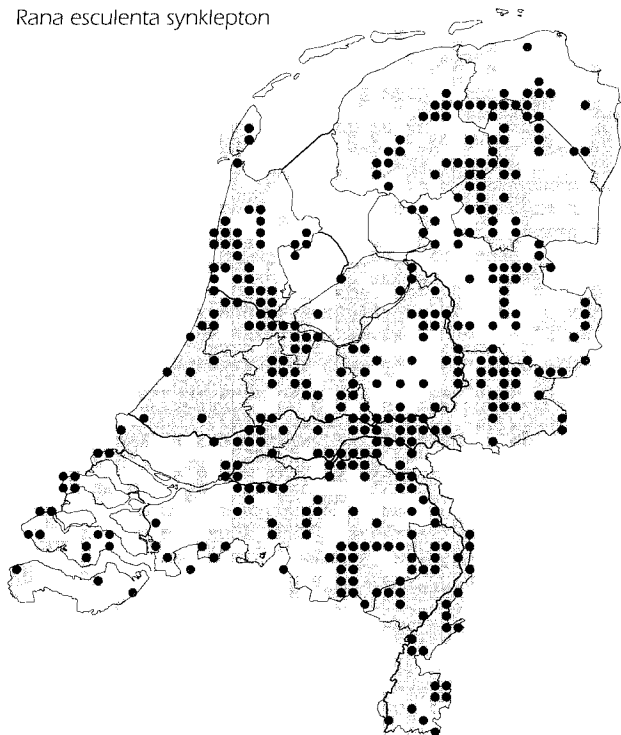
Middelste groene kikker
Rana klepton esculenta

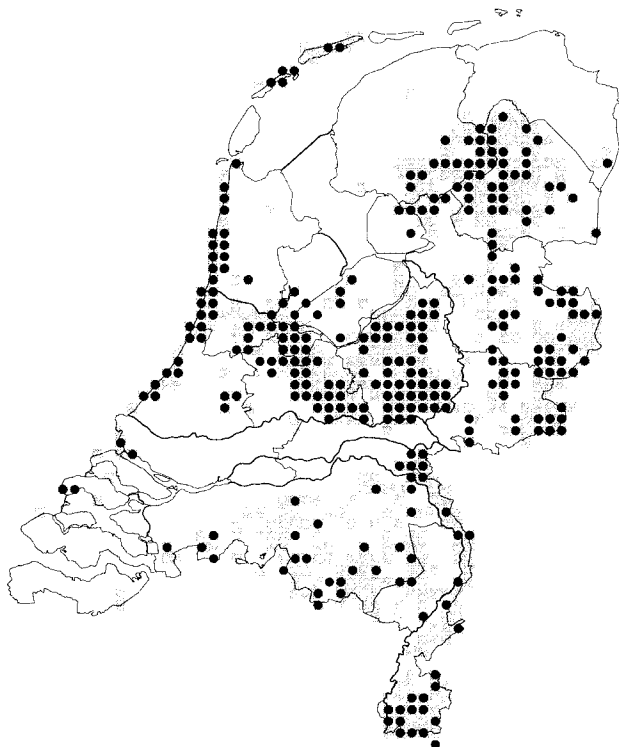
Meerkikker
Rana ridibunda

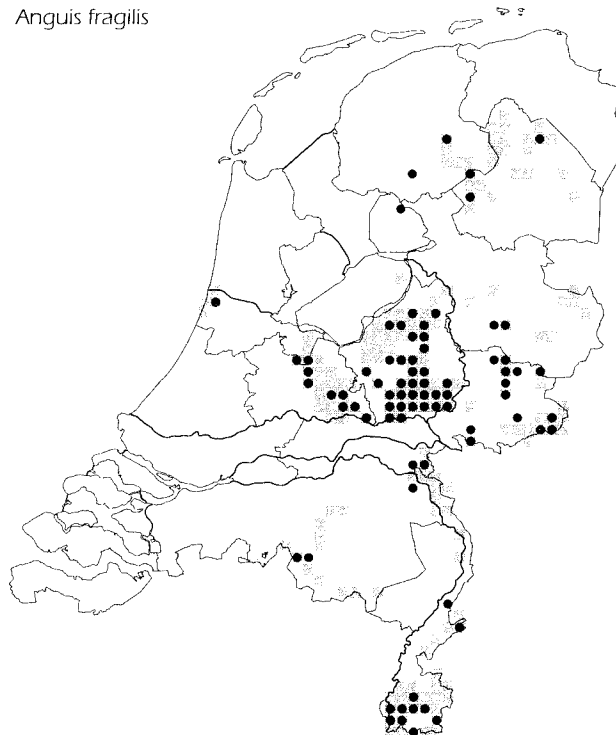
Groene kikker 'complex'
Rana esculenta synklepton

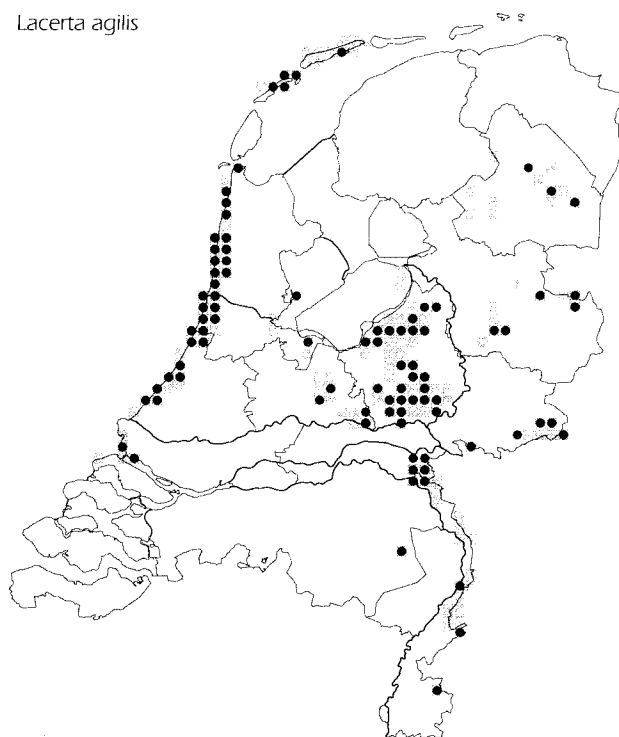
Reptielen

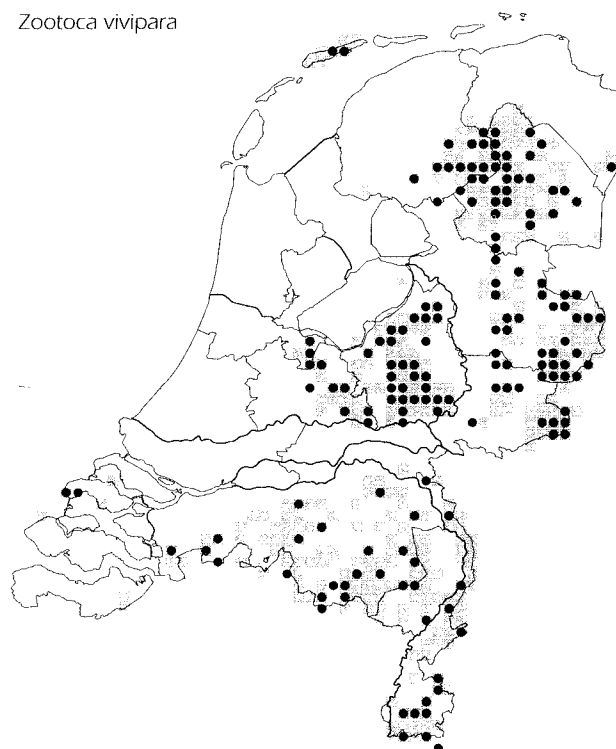
Hazelworm *Anguis fragilis*

Zandhagedis *Lacerta agilis*

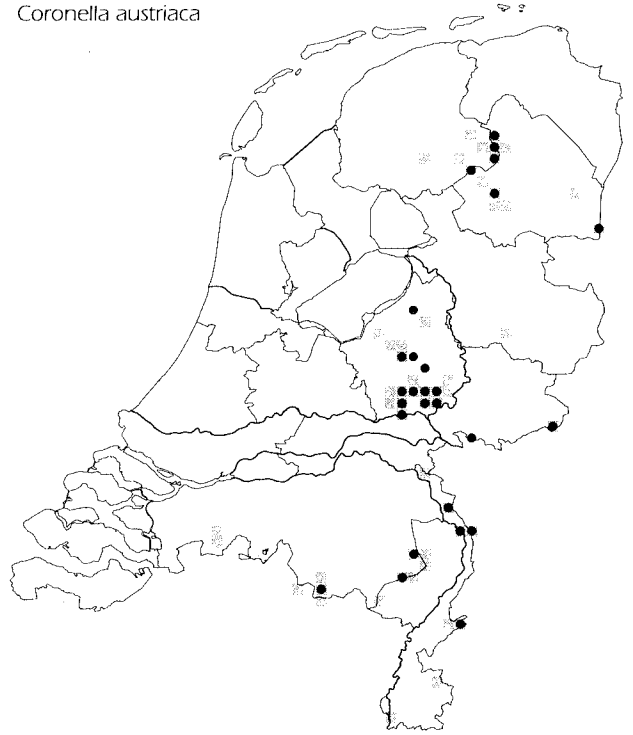
Levendbarende hagedis *Zootoca vivipara*

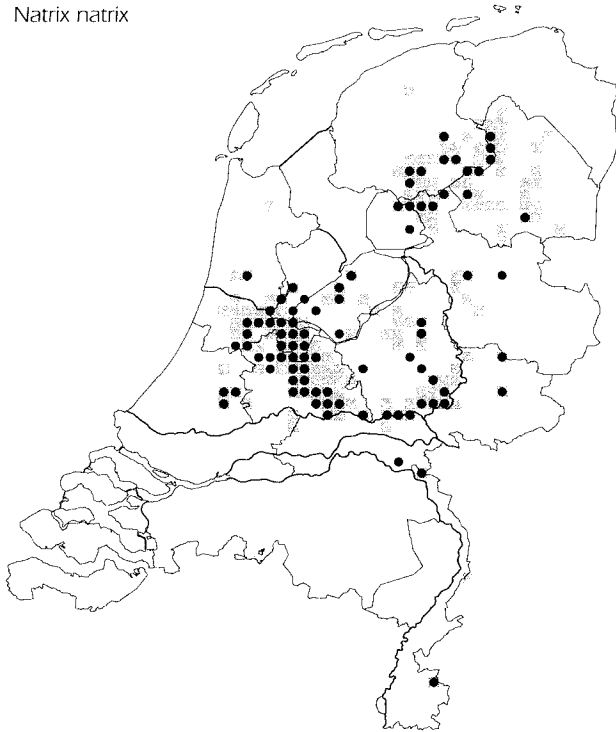
Muurhagedis
Podarcis muralis

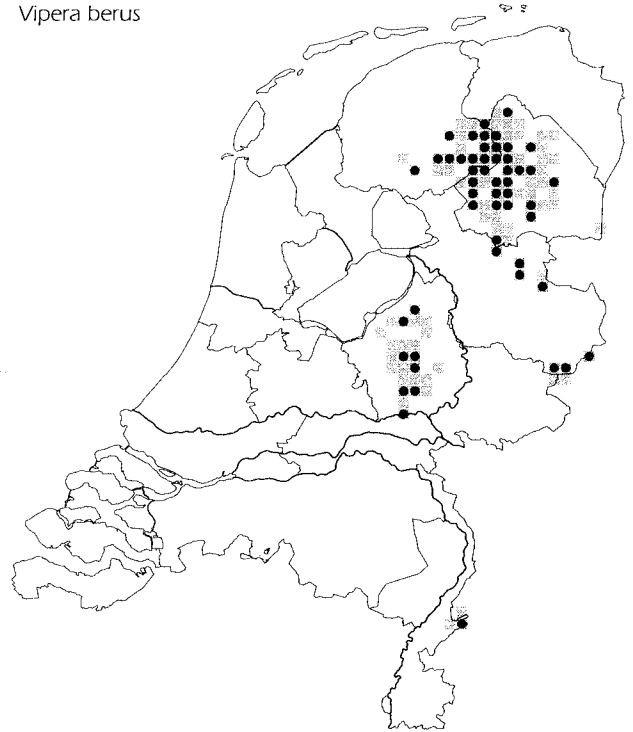
Gladde slang
Coronella austriaca

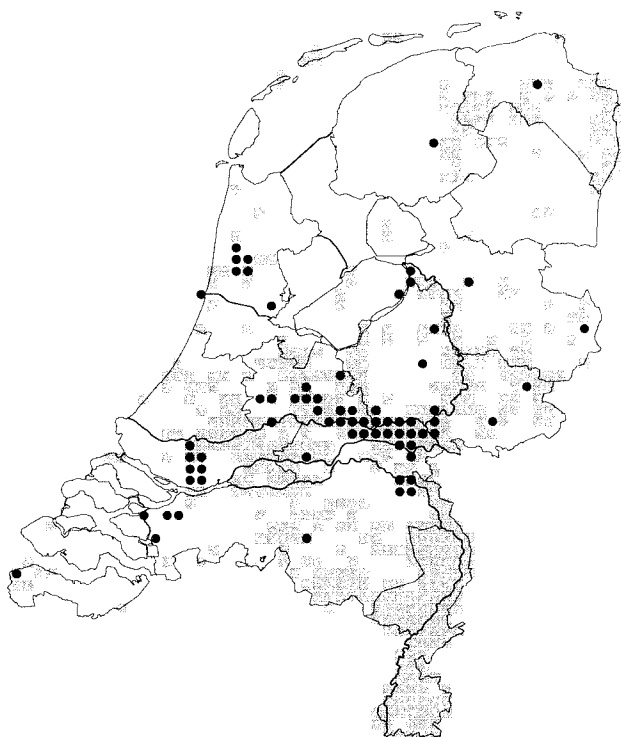
Ringslang
Natrix natrix

Adder
Vipera berus

Vissen

Beekprik

Lampetra planeri

Alver

Alburnus alburnus

Kroeskarper

Carassius carassius

Barbeel

Barbus barbus

Amerikaanse hondsvij

Umbra pygmaea

Blauwband

Pseudorasbora parva

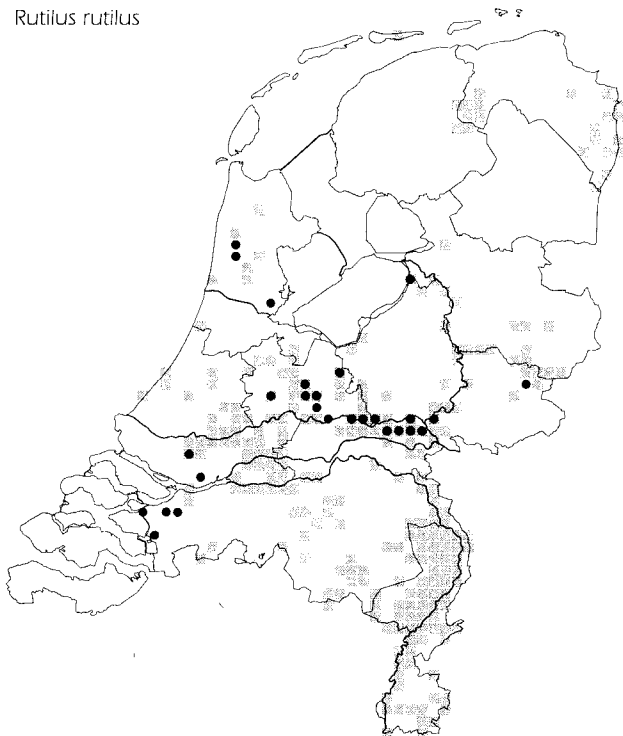
Elrits

Phoxinus phoxinus

Blankvoorn

Rutilus rutilus

Bittervoorn

Rhodeus sericeus

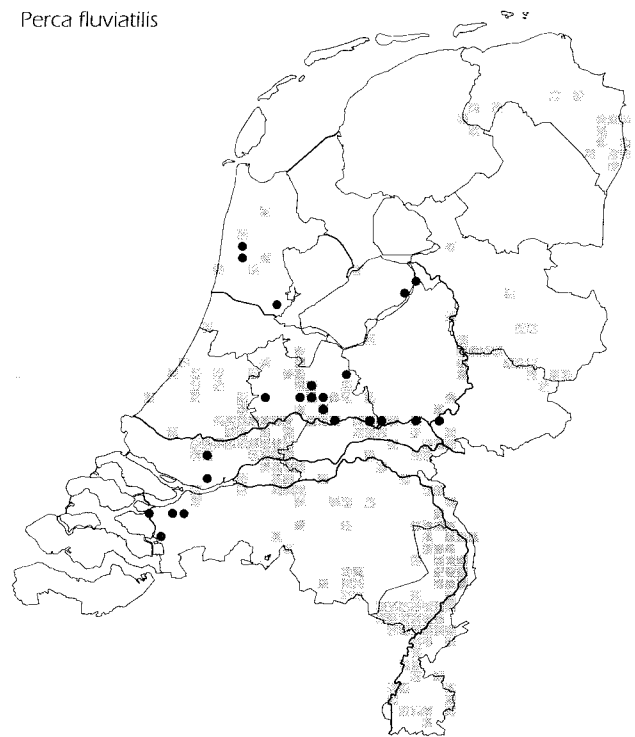
Kopvoorn

Leuciscus cephalus

Baars

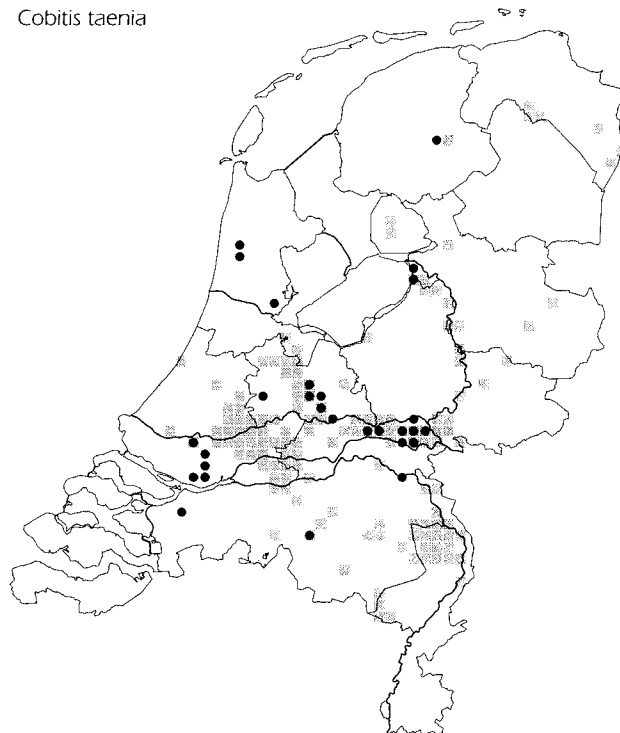
Perca fluviatilis

Grote modderkruiper
Misgurnus fossilis

Kleine modderkruiper
Cobitis taenia

Bermpje
Barbatula barbatulus

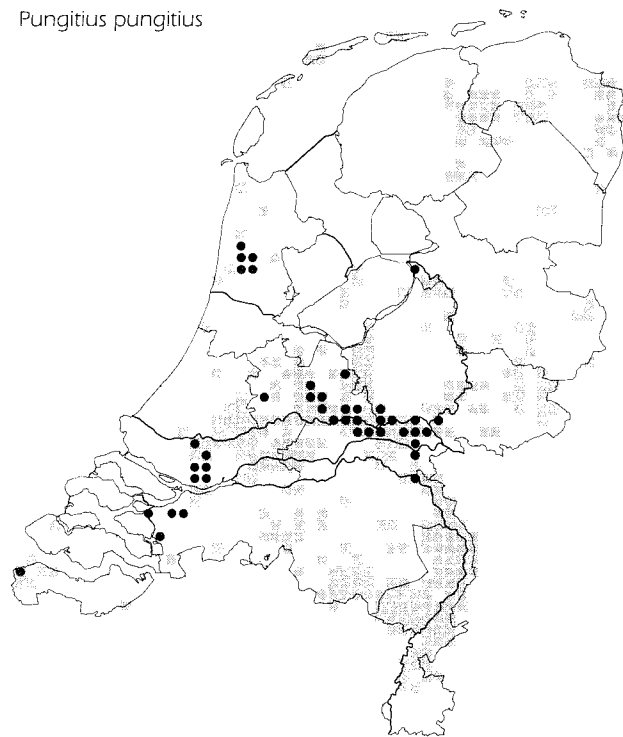
Rivierdonderpad
Cottus gobio

Driedoornige stekelbaars
Gasterosteus aculeatus

Tiendoorrnige stekelbaars
Pungitius pungitius

Pos
Gymnocephalus cernuus

Paling
Anguilla anguilla

Riviergrondel
Gobio gobio

Serpeling
Leuciscus leuciscus

Snoek
Esox lucius

Karper
Cyprinus carpio

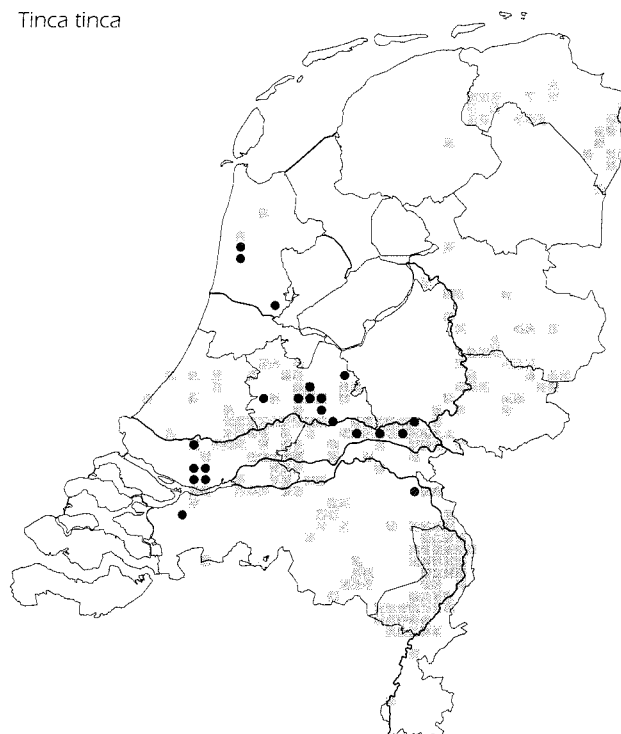
Vetje

Leucaspis delineatus

Zeelt

Tinca tinca

Zonnebaars

Lepomis gibbosus

